

УДК 378.37+378.1]:159.99:311.1

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10\(28\)-821-833](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10(28)-821-833)

Хоменко Ірина Михайлівна доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри громадського здоров'я, епідеміології та екології, Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика, вул. Дорогожицька, 9, м. Київ, 04112, тел.: (096)237-54-60, <https://orcid.org/0000-0002-8412-6393>

Панчук Олександр Юхимови доктор медичних наук, доцент кафедри загальної гігієни та екології, Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, 21018, тел.: (050)313-82-59, <https://orcid.org/0000-0002-8996-9314>

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ В ОСНОВІ ПСИХОГРАМ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ УСПІШНИЙ ПЕРЕБІГ ПСИХІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІВЧАТ І ЮНАКІВ

Анотація. Професійно-орієнтоване навчання майбутніх грамотних та кваліфікованих спеціалістів має на меті формування не лише певної системи знань та навичок, але й, в першу чергу, розвиток специфічних рис особистості, котрі в повній мірі відповідають вимогам професійної діяльності, яка здійснюється, та забезпечують адекватний перебіг процесів психічної і психофізіологічної адаптації. Не має залишитися осторонь і медичний фах, передусім його спеціальності, які відзначаються підвищеним рівнем небезпеки, виходячи з позицій формування несприятливих зрушень у стані здоров'я, до числа яких слід віднести і спеціальності стоматологічного профілю.

Метою наукової роботи було встановлення особливостей взаємозв'язків між характеристиками особистості студентів медичних закладів вищої освіти, що знаходяться в основі психограм професійної діяльності за основними стоматологічними спеціальностями та забезпечують успішний перебіг психічної адаптації дівчат і юнаків, на підставі даних використання процедур кореляційного аналізу.

Дослідження передбачало використання медико-соціологічних і статистичних методів, а також методів експертної оцінки.

Узагальнюючи отримані результати, слід було відзначити, що найбільша кількість кореляційних зв'язків між характеристиками властивостей темпераменту і тривожності, які відзначають високий рівень особистісної готовності до виконання провідних форм професійної діяльності була властива

для таких спеціальностей, як ортодонція (64 зв'язки), хірургічна (58 зв'язків) і дитяча терапевтична (57 зв'язків) стоматологія, найменша – для таких спеціальностей, як терапевтична стоматологія (54 зв'язки) та, особливо, ортопедична стоматологія (44 зв'язки).

Разом з тим, розглядаючи окремі спеціальності стоматологічного профілю, необхідно відзначити, що найбільша кількість зв'язків для спеціальностей, які перебували в центрі досліджень, характерна для таких показників властивостей темпераменту і тривожності, як рівень нейротизму, ситуативної і особистісної тривожності, а також особливостей темпу реакцій як важливої структурної характеристики темпераменту.

Водночас найбільша кількість кореляційних зв'язків між характеристиками властивостей характеру, які відзначають високий рівень особистісної готовності до виконання провідних форм професійної діяльності за основними різновидами стоматологічного фаху, властива для таких спеціальностей, як ортодонція (42 зв'язки), дитяча терапевтична (42 зв'язки) і хірургічна (36 зв'язків) стоматологія, найменша – для таких спеціальностей, як дитяча хірургічна стоматологія (34 зв'язки) та, передусім, терапевтична (33 зв'язки) і ортопедична (33 зв'язки) стоматологія.

Натомість, розглядаючи окремі спеціальності стоматологічного профілю, необхідно відзначити, що найбільша кількість зв'язків для спеціальностей, які перебували в центрі досліджень, притаманна для таких властивостей характеру, як особистісні характерологічні прояви за шкалами психопатії (Pd), психастенії (Pt) і депресії (D).

Отримані результати визначають виражені перспективи щодо використання встановлених взаємозв'язків між окремими характеристиками особливостей особистості студентів, що знаходяться в основі психограм професійної діяльності за основними стоматологічними спеціальностями, з метою оптимізації процесів професійної орієнтації та розроблення ефективних технологій формування всебічно розвинутої професійно-підготовленої особистості дівчат і юнаків, які навчаються.

Ключові слова: студенти, заклади вищої освіти, медичний фах, навчання, психічна адаптація, особливості особистості, взаємозв'язок, статистичний аналіз

Khomenko Iryna Mykhaylivna Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of the Department of Public Health, Epidemiology and Ecology, Shupyk National Healthcare University of Ukraine, Dorohozhytska St., 9, Kyiv, 04112, tel.: (096) 237-54-60, <https://orcid.org/0000-0003-1514-4210>

PanchukOleksandr Yukhimovych Doctor of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of General Hygiene and Ecology, National Pirogov Memorial Medical University, Pyrogov St., 56, Vinnytsya, 21018, tel.: (050) 313-82-59, <https://orcid.org/0000-0002-8996-9314>

FEATURES OF RELATIONSHIPS BETWEEN PERSONALITY CHARACTERISTICS OF STUDENTS OF MEDICAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION WHICH ARE THE BASIS OF THE PSYCHOGRAM OF PROFESSIONAL ACTIVITY AND ENSURE THE SUCCESSFUL MENTAL ADAPTATION OF YOUNG WOMEN AND YOUNG MEN

Abstract. Professionally oriented learning of future qualified specialists is aimed at forming not only a certain system of knowledge and skills, but also, first of all, the development of specific personality traits that fully meet the requirements of the professional activity being carried out and ensure an adequate course processes of mental and psychophysiological adaptation. The medical profession should not be left out either, especially its specialties, which are characterized by an increased level of danger, based on the positions of the formation of adverse changes in the state of health, among which the specialties of the dental profile should be included.

The aim of the scientific work was to establish the peculiarities of the relationships between the personality characteristics of students of medical institutions of higher education, which are at the basis of psychograms of professional activity in the main dental specialties and ensure the successful course of mental adaptation of young women and young men, based on data from the use of correlation analysis procedures.

The research involved the use of medical sociological, statistical methods and methods of expert evaluation.

Summarizing the obtained results, it should be noted that the largest number of correlations between the characteristics of temperament and anxiety properties, which indicate a high level of personal readiness to perform leading forms of professional activity, was characteristic of specialties such as orthodontics (64 connections), surgical (58 connections) and children's therapeutic (57 connections) dentistry, the smallest – for such specialties, as therapeutic dentistry (54 connections) and, especially, orthopedic dentistry (44 connections).

At the same time, considering individual specialties of the dental profile, it should be noted that the largest number of connections for the specialties that were at the center of research is characteristic of such indicators of temperament and anxiety properties as the level of neuroticism, state and trait anxiety, as well as temp of reactions as an important structural characteristic of temperament.

The largest number of correlations between the characteristics of character traits, which indicate a high level of personal readiness to perform leading forms of activity in the main varieties of the dental profession, is typical for such specialties as orthodontics (42 connections), children's therapeutic (42 connections) and surgical (36 connections) dentistry, the smallest – for such specialties, as children's surgical dentistry (34 connections) and, above all, therapeutic (33 connections) and orthopedic (33 connections) stomatology.

On the other hand, considering individual specialties of the dental profile, it should be noted that the largest number of connections for the specialties that were at the center of research is inherent in such character properties as personal characterological manifestations on the scales of psychopathy (Pd), psychasthenia (Pt) and depression (D).

The obtained results determine the expressed perspectives regarding the use of the established relationships between the individual characteristics of the personality traits of students, which are at the basis of the psychograms of professional activity in the main dental specialties, with the aim of optimizing the processes of professional orientation and developing effective technologies for the formation of a comprehensively developed professionally prepared personality of young women and young men who are studying.

Keywords: students, institutions of higher education, medical specialty, learning, mental adaptation, personality traits, relationship, statistical analysis

Постановка проблеми. Відповідно до результатів, викладених у сучасній науковій літературі як медичного та гігієнічного, так і психологічного та педагогічного змісту, слід підкреслити той незаперечний факт, що як успішність навчальної діяльності в умовах закладу вищої освіти, так і успішність майбутньої професійної діяльності, що має здійснюватися безпосередньо на робочому місці, та успішність професійної психофізіологічної і психічної адаптації, у багатьох аспектах визначають професіограми і, передусім такі їх складові, як психофізіограми та психограми [1, 2, 3, 4].

Саме професіограми надають можливість провести адекватну вимогам сьогодення прогностичну оцінку ступеня впливу характеру трудового процесу і виробничих умов на організм людини, котра засвоює певний фах і, отже, складаються за відповідною схемою, що передбачає надання загальних відомостей про професійну діяльність, послідовно побудований опис основних трудових операцій, характеристики матеріалів і обладнання, котрі використовуються, дані відносно ергономічних особливостей робочої пози та ступеня її вимушеності, отримання відомостей про показники щодо наявності статичного і динамічного напруження, а також рівня одноманітності рухів, провідних характеристик режиму праці та відпочинку, тривалості загального і ефективного робочого часу, результатів проведення хронометражу основних робочих операцій; відомостей про наявність підвищених вимог до окремих професійно-значущих функціональних систем організму, загальної санітарної оцінки умов праці тощо. Однак, безсумнівно, незалежно від функціонального призначення професіограм, основоположне місце в їх структурі займають психофізіограми або чітко структуровані об'єктивні за своїм характером переліки конкретних практично-значущих вимог, котрі спеціальність пред'являє до рівня розвитку окремих психофізіологічних функцій організму людини, та

психограми або чітко структуровані об'єктивні за своїм характером переліки конкретних практично-значущих вимог, котрі певна спеціальність пред'являє до рівня сформованості окремих особливостей особистості майбутніх фахівців [5, 6, 7, 8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ураховуючи вищенаведене, необхідно відзначити, що професійно-орієнтоване навчання майбутніх грамотних та кваліфікованих спеціалістів має на меті глибоке формування не лише певної системи знань та навичок, але й, в першу чергу, розвиток специфічних рис особистості, котрі в повній мірі відповідають вимогам професійної діяльності, яка здійснюється, та забезпечують адекватний перебіг процесів психічної та психофізіологічної адаптації [7, 8]. Не має залишитися осторонь і медичний фах, передусім його спеціальності, які відзначаються підвищеним рівнем небезпеки, виходячи з позицій формування несприятливих зрушень у стані здоров'я, до числа яких слід віднести і спеціальності стоматологічного профілю. Тим більше, що серед лікарських спеціальностей відповідно до рівня професійної захворюваності саме стоматологи впевнено займають одне з провідних місць разом з лікарями інфекційного профілю і патологоанатомами.

Проте, аналізуючи стан розгляду даної проблеми, слід підкреслити, що нині відсутні адекватні реаліям гігієнічної науки дані щодо об'єктивної оцінки особливостей умов праці лікарів-стоматологів в ході використання новітніх технологій лікування (естетична реставрація, імплантація, ендодонтичне лікування тощо), хоч і розроблені психофізіограми і психограми професійної діяльності за основними стоматологічними спеціальностями, однак не в повній мірі розкриті особливості взаємозв'язків між окремими характеристиками особливостей особистості студентів, котрі знаходяться в основі психограм професійної діяльності тощо.

Мета статті – встановлення особливостей взаємозв'язків між характеристиками особистості студентів медичних закладів вищої освіти, що знаходяться в основі психограм професійної діяльності за основними стоматологічними спеціальностями та забезпечують успішний перебіг психічної адаптації дівчат і юнаків, на підставі даних використання процедур кореляційного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Експертна оцінка особливостей професійної діяльності у сфері стоматології, яка проводилась, спочатку передбачала визначення основних профілів фаху, що підлягав вивченню та найбільш адекватно охоплював розмаїття стоматологічних спеціальностей. У цьому сенсі потрібно було відзначити, що для здійснення професіографічної і, передусім, психофізіографічної та психографічної оцінки особливостей трудової діяльності, до їх числа відповідно до Національного класифікатора професій ДК003:2010 (Код КП – 2222.2 Стоматологи; Код ЗКПІТР – 20459, 20462, 20468; Випуск ДКХП – 78) слід було віднести такі спеціальності, як терапевтична

стоматологія, ортопедична стоматологія, хірургічна стоматологія, дитяча терапевтична стоматологія, дитяча хірургічна стоматологія та ортодонтія.

Надалі проводилась психографічна експертиза визначених спеціальностей на підставі застосування спеціально розробленої анкети експертної оцінки, що складалась з 57 запитань, спрямованих на встановлення рівня професійної значущості окремих психофізіологічних функцій та з 118 запитань, спрямованих на встановлення рівня професійної значущості особливостей особистості. Зокрема у разі оцінки особливостей особистості використовувалась 5-бальна шкала: 1 бал – особливість особистості не потрібна зовсім; 2 бали – особливість особистості не потрібна; 3 бали – особливість особистості потрібна в деяких випадках; 4 бали – особливість особистості потрібна; 5 балів – особливість особистості надзвичайно потрібна.

Отримані дані підлягали статистичному опрацюванню (процедури описової статистики та кореляційного аналізу) із використання пакету прикладних програм статистичного аналізу “Statistica 6.1” (ліцензійний № BXXR901E245722FA). В ході застосування кореляційного аналізу встановлювався ступінь функціонального взаємозв’язку отриманих даних на основі визначення значень таких її критеріальних величин, як коефіцієнт кореляції Спірмена (r_s) та рівень його значущості (p), а також здійснювалась подальша оцінка його величин на основі існуючої системи оцінок значень коефіцієнту кореляції – його величини в межах від 0 до 0,3 визначали наявність слабого кореляційного зв’язку, його величини в межах від 0,3 до 0,6 – наявність кореляційного зв’язку середньої сили, його величини в межах від 0,6 до 1,0 – наявність сильного кореляційного зв’язку [9, 10].

Отже, під час визначення особливостей зв’язків між окремими показниками, отриманими під час експертної оцінки особливостей рівня сформованості особливостей особистості, котрі необхідні для успішного оволодіння основними стоматологічними спеціальностями та відображують властивості темпераменту і тривожності організму, слід відзначити той факт, що для такої спеціальності, як терапевтична стоматологія потрібно, в першу чергу, звернути увагу на наявність статистично-значущих кореляційних зв’язків показників нейротизму – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,41$; $p<0,05$), ситуативної тривожності ($r_s=0,57$; $p<0,001$), особистісної тривожності ($r_s=0,60$; $p<0,01$) і темпу реакцій ($r_s=0,41$; $p<0,05$), показників ситуативної тривожності, крім зазначених вище, – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,50$; $p<0,01$), особистісної тривожності ($r_s=0,62$; $p<0,001$), предметної ергістичності ($r_s=0,39$; $p<0,05$), і темпу реакцій ($r_s=0,44$; $p<0,01$), показників особистісної тривожності – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,53$; $p<0,01$) і предметної ергістичності ($r_s=0,51$; $p<0,01$), показників темпу реакцій – з характеристиками предметної ергістичності ($r_s=0,36$; $p<0,05$), соціальної пластичності ($r_s=0,36$; $p<0,05$) і соціального темпу ($r_s=0,46$; $p<0,01$).

Водночас, розглядаючи особливості кореляційних зв’язків між

особливостями особистості, які потрібні для успішного оволодіння спеціальністю хірургічна стоматологія та відображують властивості темпераменту і тривожності, необхідно відзначити наявність статистично-значущих зв'язків показників нейротизму – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,45$; $p<0,01$), ситуативної тривожності ($r_s=0,46$; $p<0,01$), особистісної тривожності ($r_s=0,55$; $p<0,001$), соціальної пластичності ($r_s=0,35$; $p<0,05$) і темпу реакцій ($r_s=0,42$; $p<0,05$), показників ситуативної тривожності, крім вищенаведених, – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,35$; $p<0,05$), особистісної тривожності ($r_s=0,53$; $p<0,01$) і темпу реакцій ($r_s=0,46$; $p<0,01$), показників особистісної тривожності – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,65$; $p<0,001$), предметної ($r_s=0,45$; $p<0,01$) і соціальної ($r_s=0,39$; $p<0,05$) ергістичності, показників темпу реакцій – з характеристиками пластичності ($r_s=0,55$; $p<0,001$), соціального темпу ($r_s=0,43$; $p<0,05$) і соціальної емоційності ($r_s=0,48$; $p<0,01$).

В ході оцінки кореляційних зв'язків, властивих для особливостей особистості, які необхідні для успішного оволодіння спеціальністю ортопедична стоматологія та відображують властивості темпераменту і тривожності, слід відзначити наявність статистично-значущих зв'язків показників нейротизму – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,58$; $p<0,001$), ситуативної тривожності ($r_s=0,60$; $p<0,001$), особистісної тривожності ($r_s=0,52$; $p<0,01$), предметної ергістичності ($r_s=0,43$; $p<0,05$) і темпу реакцій ($r_s=0,42$; $p<0,01$), показників ситуативної тривожності, крім зазначених вище, з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,50$; $p<0,01$), особистісної тривожності ($r_s=0,74$; $p<0,001$), предметної ергістичності ($r_s=0,41$; $p<0,05$) і темпу реакцій ($r_s=0,33$; $p<0,05$), показників особистісної тривожності – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,65$; $p<0,001$) і предметної ергістичності ($r_s=0,59$; $p<0,001$), показників темпу реакцій – з характеристиками пластичності ($r_s=0,40$; $p<0,05$) і соціального темпу ($r_s=0,52$; $p<0,01$).

Аналізуючи особливості кореляційних зв'язків між особливостями особистості, які необхідні для успішного оволодіння спеціальністю ортодонтія та відображують властивості темпераменту і тривожності, необхідно відзначити наявність статистично-значущих зв'язків показників нейротизму – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,52$; $p<0,01$), ситуативної тривожності ($r_s=0,63$; $p<0,001$), особистісної тривожності ($r_s=0,50$; $p<0,01$), предметної ергістичності ($r_s=0,34$; $p<0,05$) і темпу реакцій ($r_s=0,52$; $p<0,001$), показників ситуативної тривожності, крім вищенаведених, – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,50$; $p<0,01$), особистісної тривожності ($r_s=0,65$; $p<0,001$) і пластичності ($r_s=0,40$; $p<0,05$), показників особистісної тривожності – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,50$; $p<0,01$), предметної ергістичності ($r_s=0,48$; $p<0,01$) і темпу реакцій ($r_s=0,41$; $p<0,05$), показників темпу реакцій – з характеристиками пластичності ($r_s=0,41$; $p<0,05$), соціальної пластичності ($r_s=0,39$; $p<0,05$) і соціального темпу ($r_s=0,58$; $p<0,001$).

Під час оцінки кореляційних зв'язків, властивих для особливостей особистості, які потрібні для успішного оволодіння спеціальністю дитяча терапевтична стоматологія та відображують властивості темпераменту і тривожності, необхідно відзначити наявність статистично-значущих зв'язків показників нейротизму – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,58$; $p<0,001$), ситуативної тривожності ($r_s=0,63$; $p<0,001$), особистісної тривожності ($r_s=0,55$; $p<0,001$), предметної ергістичності ($r_s=0,36$; $p<0,05$) і темпу реакцій ($r_s=0,36$; $p<0,05$), показників ситуативної тривожності, крім зазначених вище, – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,55$; $p<0,001$), особистісної тривожності ($r_s=0,65$; $p<0,001$), предметної ергістичності ($r_s=0,41$; $p<0,05$) і темпу реакцій ($r_s=0,43$; $p<0,01$), показників особистісної тривожності – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,59$; $p<0,001$) і предметної ергістичності ($r_s=0,49$; $p<0,01$), показників темпу реакцій – з характеристиками предметної ергістичності ($r_s=0,45$; $p<0,01$), пластичності ($r_s=0,51$; $p<0,01$), соціальної пластичності ($r_s=0,56$; $p<0,001$) і соціального темпу ($r_s=0,47$; $p<0,01$).

Аналізуючи особливості кореляційних зв'язків між особливостями особистості, які необхідні для успішного оволодіння спеціальністю дитяча хірургічна стоматологія та відображують властивості темпераменту і тривожності, слід відзначити наявність статистично-значущих зв'язків показників нейротизму – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,45$; $p<0,01$), ситуативної тривожності ($r_s=0,46$; $p<0,01$), особистісної тривожності ($r_s=0,55$; $p<0,001$), соціальної пластичності ($r_s=0,35$; $p<0,05$) і темпу реакцій ($r_s=0,42$; $p<0,05$), показників ситуативної тривожності, крім вищенаведених, – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,35$; $p<0,05$), особистісної тривожності ($r_s=0,53$; $p<0,01$) і темпу реакцій ($r_s=0,46$; $p<0,01$), показників особистісної тривожності – з характеристиками екстравертованості ($r_s=0,65$; $p<0,001$), предметної ($r_s=0,45$; $p<0,01$) і соціальної ($r_s=0,39$; $p<0,05$) ергістичності, показників темпу реакцій – з характеристиками пластичності ($r_s=0,55$; $p<0,01$), соціального темпу ($r_s=0,43$; $p<0,05$) і соціальної емоційності ($r_s=0,48$; $p<0,01$).

В ході визначення особливостей зв'язків між окремими показниками, що отримані під час експертної оцінки ступеня розвитку особливостей особистості, котрі необхідні для успішного оволодіння основними стоматологічними спеціальностями і, зокрема для такої спеціальності, як терапевтична стоматологія, та відображують властивості характеру, слід звернути увагу, передусім, на наявність статистично-значущих зв'язків показників властивостей характеру за шкалою психастенії (Pt) – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s=0,46$; $p<0,01$), депресії (D) ($r_s=0,41$; $p<0,05$), істерії (Hy) ($r_s=0,53$; $p<0,001$), психопатії (Pd) ($r_s=0,44$; $p<0,01$) і шизоїдності (Se) ($r_s=0,46$; $p<0,01$), показників властивостей характеру за шкалою психопатії (Pd), крім вищенаведених, – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s=0,71$; $p<0,001$), депресії (D) ($r_s=0,65$; $p<0,001$), істерії (Hy) ($r_s=0,50$; $p<0,01$), паранойяльності (Pa) ($r_s=0,60$; $p<0,001$) і

шизоїдності (Se) ($r_s=0,50$; $p<0,01$), показників властивостей характеру за шкалою іпохондрії (Hs) – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами депресії (D) ($r_s=0,68$; $p<0,001$), істерії (Hy) ($r_s=0,57$; $p<0,001$), паранойяльності (Pa) ($r_s=0,44$; $p<0,05$) і шизоїдності (Se) ($r_s=0,46$; $p<0,01$).

Водночас, розглядаючи особливості кореляційних зв'язків між особливостями особистості, які необхідні для успішного оволодіння спеціальністю хірургічна стоматологія та відображують властивості характеру, необхідно відзначити наявність статистично-значущих зв'язків показників властивостей характеру за шкалою депресії (D) – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s=0,73$; $p<0,001$), істерії (Hy) ($r_s=0,44$; $p<0,01$), психопатії (Pd) ($r_s=0,74$; $p<0,001$), паранойяльності (Pa) ($r_s=0,47$; $p<0,01$), психастенії (Pt) ($r_s=0,35$; $p<0,001$), шизоїдності (Se) ($r_s=0,46$; $p<0,01$) і гіпоманії (Ma) ($r_s=0,35$; $p<0,05$), властивостей характеру за шкалою психопатії (Pd), крім зазначених вище, – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s=0,40$; $p<0,05$), істерії (Hy) ($r_s=0,40$; $p<0,05$), паранойяльності (Pa) ($r_s=0,50$; $p<0,01$) і шизоїдності (Se) ($r_s=0,51$; $p<0,01$), властивостей характеру за шкалою психастенії (Pt) – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s=0,51$; $p<0,05$), істерії (Hy) ($r_s=0,51$; $p<0,01$), паранойяльності (Pa) ($r_s=0,40$; $p<0,05$) і шизоїдності (Se) ($r_s=0,55$; $p<0,01$).

В ході оцінки кореляційних зв'язків, властивих для особливостей особистості, які необхідні для успішного оволодіння спеціальністю ортопедична стоматологія та відображують властивості характеру, слід відзначити наявність статистично-значущих зв'язків показників властивостей характеру за шкалою депресії (D) – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s=0,80$; $p<0,001$), істерії (Hy) ($r_s=0,39$; $p<0,05$), психопатії (Pd) ($r_s=0,42$; $p<0,01$), паранойяльності (Pa) ($r_s=0,36$; $p<0,05$), психастенії (Pt) ($r_s=0,42$; $p<0,05$) і гіпоманії (Ma) ($r_s=0,53$; $p<0,01$), властивостей характеру за шкалою психопатії (Pd), крім вищенаведених – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s=0,54$; $p<0,001$), істерії (Hy) ($r_s=0,43$; $p<0,05$), паранойяльності (Pa) ($r_s=0,35$; $p<0,05$), психастенії (Pt) ($r_s=0,44$; $p<0,01$) і шизоїдності (Se) ($r_s=0,49$; $p<0,01$), властивостей характеру за шкалою психастенії (Pt) – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s=0,46$; $p<0,01$), істерії (Hy) ($r_s=0,44$; $p<0,01$), шизоїдності (Se) ($r_s=0,55$; $p<0,001$) і гіпоманії (Ma) ($r_s=0,49$; $p<0,01$).

Аналізуючи особливості кореляційних зв'язків між особливостями особистості, які необхідні для успішного оволодіння спеціальністю ортодонтія, та відображують властивості характеру, потрібно відзначити наявність статистично-значущих зв'язків показників властивостей характеру за шкалою психастенії (Pt) – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s=0,38$; $p<0,05$), депресії (D) ($r_s=0,37$; $p<0,05$), істерії (Hy) ($r_s=0,51$; $p<0,01$), психопатії (Pd) ($r_s=0,41$; $p<0,05$), паранойяльності (Pa) ($r_s=0,44$;

$p < 0,05$), шизоїдності (Se) ($r_s = 0,43$; $p < 0,05$) і гіпоманії (Ma) ($r_s = 0,55$; $p < 0,05$), властивостей характеру за шкалою психопатії (Pd), крім зазначених вище – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s = 0,54$; $p < 0,001$), депресії (D) ($r_s = 0,63$; $p < 0,001$), істерії (Hy) ($r_s = 0,51$; $p < 0,01$), паранойяльності (Pa) ($r_s = 0,59$; $p < 0,001$), шизоїдності (Se) ($r_s = 0,49$; $p < 0,01$) і гіпоманії (Ma) ($r_s = 0,35$; $p < 0,05$), властивостей характеру за шкалою депресії (D) – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s = 0,78$; $p < 0,001$), істерії (Hy) ($r_s = 0,44$; $p < 0,05$), паранойяльності (Pa) ($r_s = 0,53$; $p < 0,01$) і гіпоманії (Ma) ($r_s = 0,50$; $p < 0,01$).

Під час оцінки кореляційних зв'язків, властивих між особливостями особистості, які потрібні для успішного оволодіння спеціальністю дитяча терапевтична стоматологія та відображують властивості характеру, слід відзначити наявність статистично-значущих зв'язків властивостей характеру за шкалою психастенії (Pt) з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s = 0,43$; $p < 0,05$), депресії (D) ($r_s = 0,36$; $p < 0,05$), істерії (Hy) ($r_s = 0,39$; $p < 0,05$), психопатії (Pd) ($r_s = 0,52$; $p < 0,01$), паранойяльності (Pa) ($r_s = 0,46$; $p < 0,01$), шизоїдності (Se) ($r_s = 0,38$; $p < 0,05$) і гіпоманії (Ma) ($r_s = 0,35$; $p < 0,05$), властивостей характеру за шкалою психопатії (Pd), крім зазначених вище – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s = 0,61$; $p < 0,001$), депресії (D) ($r_s = 0,613$; $p < 0,001$), істерії (Hy) ($r_s = 0,48$; $p < 0,01$), паранойяльності (Pa) ($r_s = 0,63$; $p < 0,001$), шизоїдності (Se) ($r_s = 0,52$; $p < 0,01$) і гіпоманії (Ma) ($r_s = 0,53$; $p < 0,05$), властивостей характеру за шкалою депресії (D) – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s = 0,65$; $p < 0,001$), істерії (Hy) ($r_s = 0,61$; $p < 0,001$), паранойяльності (Pa) ($r_s = 0,41$; $p < 0,05$), шизоїдності (Se) ($r_s = 0,36$; $p < 0,05$) і гіпоманії (Ma) ($r_s = 0,35$; $p < 0,05$).

Розглядаючи особливості кореляційних зв'язків між особливостями особистості, що необхідні для успішного оволодіння спеціальністю дитяча хірургічна стоматологія та відображують властивості характеру, потрібно відзначити наявність статистично-значущих зв'язків властивостей характеру за шкалою депресії (D) – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s = 0,65$; $p < 0,001$), істерії (Hy) ($r_s = 0,51$; $p < 0,01$), психопатії (Pd) ($r_s = 0,61$; $p < 0,001$), паранойяльності (Pa) ($r_s = 0,36$; $p < 0,05$), психастенії (Pt) ($r_s = 0,35$; $p < 0,05$), шизоїдності (Se) ($r_s = 0,40$; $p < 0,05$) і гіпоманії (Ma) ($r_s = 0,39$; $p < 0,05$), властивостей характеру за шкалою іпохондрії (Hs), крім вищенаведених – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами депресії (D) ($r_s = 0,65$; $p < 0,001$), істерії (Hy) ($r_s = 0,69$; $p < 0,001$), психопатії (Pd) ($r_s = 0,57$; $p < 0,01$), паранойяльності (Pa) ($r_s = 0,48$; $p < 0,01$) і шизоїдності (Se) ($r_s = 0,42$; $p < 0,05$), властивостей характеру за шкалою психопатії (Pd) – з даними щодо характерологічних особливостей за шкалами іпохондрії (Hs) ($r_s = 0,57$; $p < 0,001$), істерії (Hy) ($r_s = 0,59$; $p < 0,001$), паранойяльності (Pa) ($r_s = 0,54$; $p < 0,01$) і гіпоманії (Ma) ($r_s = 0,52$; $p < 0,01$).

Висновки. В ході проведених досліджень встановлені особливості взаємозв'язків між характеристиками особистості студентів медичних закладів вищої освіти, що знаходяться в основі психограм професійної діяльності за основними стоматологічними спеціальностями та забезпечують успішний перебіг психічної адаптації дівчат і юнаків, на підставі даних використання процедур кореляційного аналізу.

Узагальнюючи отримані результати, слід було відзначити, що найбільша кількість кореляційних зв'язків між характеристиками властивостей темпераменту і тривожності, які відзначають високий рівень особистісної готовності до виконання провідних форм професійної діяльності була властива для таких спеціальностей, як ортодонція (64 зв'язки), хірургічна (58 зв'язків) і дитяча терапевтична (57 зв'язків) стоматологія, найменша – для таких спеціальностей, як терапевтична стоматологія (54 зв'язки) та, особливо, ортопедична стоматологія (44 зв'язки).

Разом з тим, розглядаючи окремі спеціальності стоматологічного профілю, необхідно відзначити, що найбільша кількість зв'язків для спеціальностей, які перебували в центрі досліджень, характерна для таких показників властивостей темпераменту і тривожності, як рівень нейротизму, ситуативної тривожності і особистісної тривожності, а також особливостей темпу реакцій як важливої структурної характеристики темпераменту.

Водночас необхідно підкреслити, що найбільша кількість кореляційних зв'язків між характеристиками властивостей характеру, які відзначають високий рівень особистісної готовності до виконання провідних форм професійної діяльності за основними різновидами стоматологічного фаху, властива для таких спеціальностей, як ортодонція (42 зв'язки), дитяча терапевтична (42 зв'язки) і хірургічна (36 зв'язків) стоматологія, найменша – для таких спеціальностей, як дитяча хірургічна стоматологія (34 зв'язки) та, передусім, терапевтична (33 зв'язки) і ортопедична (33 зв'язки) стоматологія.

Натомість, розглядаючи окремі спеціальності стоматологічного профілю, необхідно відзначити, що найбільша кількість зв'язків для спеціальностей, які перебували в центрі досліджень, притаманна для таких властивостей характеру, як особистісні характерологічні прояви за шкалами психопатії (Pd), психастенії (Pt) і депресії (D).

Отримані результати визначають виражені перспективи щодо використання встановлених взаємозв'язків між окремими характеристиками особистості студентів, що знаходяться в основі психограм професійної діяльності за основними стоматологічними спеціальностями, з метою оптимізації процесів професійної орієнтації та розроблення ефективних технологій формування професійно-підготовленої особистості.

Література:

1. Holliman A., Waldeck D., Jay B. et al. Adaptability and social support: examining links with psychological wellbeing among UK students and non-students. *Front. Psychol.* 2021. № 12. 636520. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.636520>

2. Полька Н. С., Сергета І. В. Актуальні проблеми психогігієни дітей і підлітків: шляхи та перспективи їх вирішення (огляд літератури і власних досліджень). *Журнал НАМН України*. 2012. № 18 (2). С. 223-236.

3. Сергета І. В., Серебреннікова О. А., Стоян Н. В. та ін. Психогігієнічні принципи використання здоров'язберігаючих технологій у сучасних закладах вищої освіти. *Довкілля та здоров'я*. 2022. № 2 (103). С. 32-41.

4. Сергета І. В., Браткова О. Ю., Серебреннікова О. А. Наукове обґрунтування гігієнічних принципів профілактики розвитку донозологічних зрушень у стані психічного здоров'я учнів сучасних закладів середньої освіти (огляд літератури і власних досліджень). *Журнал НАМН України*. 2022. Т. 28, № 1. С. 306-326. <http://doi.org/10/37621/JNAMSU-2022-1-2>

5. Voloshyna V., Denysiuk O., Varina H., Hryniovskyi A. M. et al. Psychological features of modern elderly people's active life position. *Wiadomosci lekarskie*. 2022, tom LXXV (Issue 2 February 2022), P. 333-337. <https://doi.org/10.36740/WLek202202101>

6. Aherne D., Farrant, R., Hickey, L. et al. Mindfulness based stress reduction for medical students: optimising student satisfaction and engagement. *BMC Medical Education*. 2016. Т. 16. № 1. P. 209. <https://doi.org/10.1186/s12909-016-0728-8>

7. Bedewy D., Gabriel A. The development and psychometric assessment of a scale to measure the severity of examination anxiety among undergraduate university students. *International Journal of Educational Psychology*. 2013. № 2. P. 81-104. <https://doi.org/10.1177/205510291559671>

8. Collie R. J., Holliman A. J., Martin A. J. Adaptability, engagement, and academic achievement at university. *Educ. Psychol.* 2017. № 37. P. 632-647. <https://doi.org/10.1080/01443410.2016.1231296>

9. Jin S, Yang-Wallentin F. Asymptotic Robustness Study of the Polychoric Correlation Estimation. *Psychometrika*. 2017. Т. 82(1). P. 67-85. <http://dx.doi.org/10.1007/s11336-016-9512-2>. PMID:27660261

10. Ness R. O, Sachs K, Vitek O. From correlation to causality: statistical approaches to learning regulatory relationships in large-scale biomolecular investigations. *J Proteome Res*. 2016. Т. 15(3). P. 683-690. <http://dx.doi.org/10.1021/acs.jproteome.5b00911>. PMID:26731284

References:

1. Holliman, A., Waldeck, D., Jay, B. et al. (2021) Adaptability and social support: examining links with psychological wellbeing among UK students and non-students. *Front. Psychol.* 12, 636520. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.636520>[in English]

2. Polka, N. S., Serheta, I. V. (2012) Aktualni problemy psikhohihiyeny ditei i pidlitkiv: shliakhy ta perspektyvy yikh vyrishennia (ohliad literatury i vlasnykh doslidzhen) [Actual problems of psychohygiene of children and adolescents: ways and prospects of their solution (review of literature and own research)]. *Zhurnal NAMN Ukrainy – Journal of the National Academy of Sciences of Ukraine*. 18 (2), 223-236. [in Ukrainian]

3. Serheta, I. V., Serebrennikova, O. A., Stoian, N. V. et al. (2022) Psykhohihiienichni prynpypy vykorystannia zdoroviazberihaiuchykh tekhnolohii u suchasnykh zakladykh vyshchoi osvity [Psychohygienic principles of the use of health-preserving technologies in modern institutions of higher education]. *Dovkillia ta zdorovia – Environment and health*. 2 (103), 32-41. [in Ukrainian]

4. Serheta, I. V., Bratkova, O. Yu., Serebrennikova, O. A. (2022) Naukove obgruntuвання hiiienichnykh pryntsyviv profilaktyky rozvytku donozolohichnykh zrushen u stani psykhichnoho zdorovia uchniv suchasnykh zakladiv serednoi osvity (ohliad literatury i vlasnykh doslidzhen) [Scientific substantiation of the hygienic principles of prevention of the development of pre-clinical changes in the state of mental health of students of modern secondary education institutions (review of the literature and own research)] *Zhurnal NAMN Ukrainy – Journal of the National Academy of Sciences of Ukraine*. 28 (1), 306-326. <http://doi.org/10/37621/JNAMSU-2022-1-2>[in Ukrainian]

5. Voloshyna, V., Denysiuk, O., Varina, H., Hrynzovskyi, A. M. et al. (2022) Psychological features of modern elderly people's active life position. *Wiadomosci lekarskie. LXXV (Issue 2 February 2022)*, 333-337. <https://doi.org/10.36740/WLek202202101>[in English]
6. Aherne, D., Farrant, R., Hickey, L. et al. (2016) Mindfulness based stress reduction for medical students: optimising student satisfaction and engagement. *BMC Medical Education*. 16. (1), 209. <https://doi.org/10.1186/s12909-016-0728-8>[in English]
7. Bedewy, D., Gabriel, A. (2013) The development and psychometric assessment of a scale to measure the severity of examination anxiety among undergraduate university students. *International Journal of Educational Psychology*. 2, 81-104. <https://doi.org/10.1177/205510291559671>[in English]
8. Collie, R. J., Holliman, A. J., Martin, A. J. (2017) Adaptability, engagement, and academic achievement at university. *Educ. Psychol.* 37, 632-647. <https://doi.org/10.1080/01443410.2016.1231296>[in English]
9. Jin, S, Yang-Wallentin, F. (2017) Asymptotic Robustness Study of the Polychoric Correlation Estimation. *Psychometrika*. 82(1), 67-85. <http://dx.doi.org/10.1007/s11336-016-9512-2>. PMID:27660261 [in English]
10. Ness, R. O, Sachs, K, Vitek, O. (2026) From correlation to causality: statistical approaches to learning regulatory relationships in large-scale biomolecular investigations. *J Proteome Res*. 15(3), 683-90. <http://dx.doi.org/10.1021/acs.jproteome.5b00911>. PMID:26731284[in English]